

Makale Türü: Teorik Makale

Geliş Tarihi: 01.09.2023

Kabul Tarihi: 28.11.2023

Ekolojik Sürdürülebilirliğin Sanatsal Çalışmalara Yansıması: Newton ve Helen Mayer Harrison Örneği

**Bayram Dağlı¹
Şeniz Aksoy²**

Öz

1970'lerden başlayarak uluslararası kurumların ekolojik sürdürülebilirliğe yapmış oldukları vurgu sanatçıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren bazı sanatçılar, ekolojik sürdürülebilirlik konusuna eğilmiş; meseleyi çeşitli yollarla sanatsal çalışma ve projelerine dahil etmeye başlamışlardır. 1970'lerin başlarından itibaren sanatsal üretimlere başlayan ve ekolojik sanatın önemli isimleri arasına giren Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison'ın çalışmalarının merkezinde de ekolojik sürdürülebilirliğin yer aldığı görülmektedir. Sanatçılar, ekolojik bozulmaya yönelik mevcut senaryolar ve geleceğe yönelik tahayyüllerin yer aldığı melez çalışmalar ortaya koymuşlardır. Araştırmada, Harrisonların çeşitli tarihlerde gerçekleştirmiş oldukları çalışmalar ele alınarak incelenecektir. Sanatçıların çalışmalarında ekolojik sürdürülebilirliğin bazen bir fikir olarak nasıl yer aldığı bazen de çalışmanın kendisinin sürdürülebilir süreçleri yansıtan deneysel ve ilişkisel bir alana nasıl dönüştüğü ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik sürdürülebilirlik, sanat, ekolojik sanat, Harrisonlar, sanatsal proje.

Reflection of Ecological Sustainability on Artistic Works: The Case of Newton and Helen Mayer Harrison

Abstract

Since the 1970s, the emphasis of international institutions on ecological sustainability has begun to attract the attention of artists. Since this date, some artists focused on the issue of ecological sustainability and include the issue in their artistic works and projects in various ways. It is seen that ecological sustainability is at the center of the works of Newton Harrison and Helen Mayer Harrison, who started artistic productions since the early 1970s and became one of the major names of ecological art. Artists have produced interdisciplinary works that include current scenarios for ecological degradation and imaginations for the future. In the research, the works carried out by the Harrisons on various dates will be discussed and examined. It will be revealed that ecological

¹ Doktora Adayı, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim-İş Eğitimi, ORCID: 0000-0003-4573-3710, bayram.dagli@gazi.edu.tr

² Prof., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi, ORCID: 0000-0001-5101-2691, seniz@gazi.edu.tr

sustainability sometimes takes place as an idea in the works of the artists and sometimes how the work itself transforms into an experiential and relational space that reflects sustainable processes.

Keywords: Ecological sustainability, art, ecological art, Harrisons, artistic project.

Sürdürülebilirlik anlatısı üzerine yazmak *büyüleyen ve büyüü bozan*³ sürdürülebilirliğin bir yansımasını veya melezleşmesini içerir. Elbette atıkların ayrıştırılması, dönüştürülmesi, döngüsel ekonomilerin yaratılması ve yeniden ormanlaştırma gereklidir. Fakat her şeyden önce dünyayla akılcı yollarla yeniden bağlantı kurulmalıdır. Melezleştirme, çeşitli gerçeklik düzeylerinin bütünü içinde usçu, duygusal, deneyimsel, sezgisel ve daha fazlasını açıklamanın disiplinlerarası bir meydan okumasını içermektedir. Bu bağlamda *gerçeklik düzeyleri* kelimelerinin kullanımı mecazi veya edebi olmayıp gerçektir ve gerçekte var olan seviyeleri ifade etmektedir (Dieleman, 2016). Bugün, önemli sorunların başında gelen ekolojik sürdürülebilirlik konusunun⁴ ve bağlantılı etkilerinin derinden hissedildiği bir dönemden geçilmektedir. Bir gerçeklik düzeyi olarak ekolojik bozulma, doğanın kendi kendini dönüştürürken insanlığın karşı karşıya kaldığı sorunlar bütünü değil bizzat insanın kendisinin yarattığı acil bir durum ölçeği olarak, derin değişim ve dönüşümleri gerektiren bir mesele haline gelmeye başlamıştır. 1970'lerden itibaren sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma gibi terimlerin raporlara⁵ ve literatüre⁶ girdiği, büyüü bozan bir söylem haline gelerek, yeşil olanın derin bağlantılarının düşünsel ve eylemsel yönlerini etkilemeye başladığı görülmektedir.

Ana akım sürdürülebilirlik, temelde büyüünün bozulması anlatısına dayanmaktadır. Sürdürülebilirliğin amacı kalkınma yolunu yeşillendirerek devam ettirilebilir hale getirmektir. Ancak bu anlayış, ülkelerin gelişimlerinin arka planında yatan felsefi yönü cevapsız bırakır. Bu, temel kaynaklara her zaman sahip olunabilen, doğal ve insani kaynakların büyük ölçekli sömürsüne dayalı bir toplum ve ekonomiye sahip olmaya devam edebileceğini söyleyen modernleşmenin anlatısıdır (Jänicke ve Jacob, 2006). Fakat günümüzde gelişimi sağlamak için doğal sistemlerin beşerî kalkınmanın temelini yerleştirildiği ve bir deney alanı⁷ haline getirildiği görülmektedir. Bu durum doğanın, gelişiminin ana kaynağı olarak görülen insan ile ilişkisel dayanağının doğa aleyhine adil olmayan bir zemine dönüşmesine neden olmuştur.

³ Büyünün bozulması, insan doğa ilişkisinde, doğanın sonsuz kaynaklara sahip olduğu ve ekolojik bozulma denilen şeyin insan etkisiyle olmadığı inancının yıkılmasını temsil etmektedir (Dieleman, 2016).

⁴ Ekolojik bozulma bir üst terim olarak kullanılmaktadır. Çevresel bozulma, iklim değişikliği, türlerin yok olması gibi insan kaynaklı fenomenlerde bu başlık altındadır ve bazen de onun yerine kullanılırlar.

⁵ 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında Stockholm'de gerçekleştirilen *BM İnsan Çevresi Konferansı*, 1988 de kurulan ve beş yılda bir rapor yayınlayan *Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)*, 1994'te yayınlanan *BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi* ve her yıl düzenlenen *COP* toplantıları örnek gösterilebilir.

⁶ 1962 yılından Rachel Carson'un *Sessiz Bahar* isimli çalışması ile başlayan eko-eleştirel edebiyat, H. D. Thoreau, Margaret Atwood, Herman Hesse, John Fowles gibi edebiyatçıları konularına yansımıştır. Ayrıca eko-eleştirel yaklaşımın detaylı bir incelemesi Greg Garrard'ın *Ekoeleştiri: Ekoloji ve Çevre Üzerine Kültürel Tartışmalar* isimli kitabında bulunabilir.

⁷ Bu konuda Carolyn Merchant'ın *Doğanın Ölümü* isimli kitabında yer verdiği Francis Bacon'un *Yeni Atlantis* isimli ütopyik eserindeki anlayışa gönderme yapılmıştır. Merchant, bu esere günümüz insan doğa ilişkisini tasavvur eden ve düşünsel yönünü biçimlendirerek doğaya insan müdahalesini meşrulaştıran bir metin gözüyle bakar (Merchant, 2022).

Sürdürülebilirliğin cinsiyet, sınıf ve etnik kimlikler, çevresel tehlikelerin yeri ve etkileri üzerindeki adaletsizlikleri göz önüne alındığında, baskın toplumsal ilişkilerin ve kurumsal düzenlemelerin yeniden yapılandırılmasına yönelik dönüştürücü bir yaklaşım olmadan ekolojik (çevresel) sorunların çözülemeyeceği ortadadır. Karşı anlatıların oluşturulması, kolektif kimlik ile bilginin güçlendirilmesi, tanınma ve katılımın teşvik edilmesi çevresel çatışmalar bağlamında sürdürülebilirliğe yönelik sosyo-kültürel dönüşümler için önemli bir potansiyele sahiptir (Sanz ve Rodriguez-Labajosa, 2021). Bu anlatının oluşturulmasında sanat ve sanatsal çalışmaların katkısının ne olabileceği ve ne tür bir anlatıya aracılık edebilecekleri tartışmaya açılması gereken bir konu haline gelmeye başlamıştır.

Çevre sosyolojisi ve sosyal psikoloji literatürü, sanatın çevresel davranışı etkilemedeki rolü konusunda büyük ölçüde sessiz kalmıştır. Bununla birlikte sanatın toplum üzerindeki etkilerine ilişkin literatür Platon ve Aristoteles'e kadar uzanmakta; sanatın değerleri, inançları, tutumları, bilgiyi ve sivil toplumun gelişimini etkileyebildiği uzun zamandır kabul edilmektedir. Aynı faktörlerin bireylerin çevre yanlısı davranışlarını etkileyebileceği de düşünülmektedir (Curtis, Reid ve Reeve, 2014).

Sanatın dönüştürücü gücü, kültürel, bilişsel ve psikolojik değişimleri harekete geçirme kapasitesinde yatmaktadır (Sanz ve Rodriguez-Labajosa, 2021). Bu dönüştürücü güç 1960'lı yıllardan itibaren galerilerin dışına çıkan çevre hareketi ile güç kazanmaya başlamış ve özellikle ekolojik bozulmayı ve sürdürülebilirliği odağına alan sanatçıların ortaya çıkması ile farklı anlayış ve düzlemlerde çalışmaların ortaya çıktığı görülmüştür.

Ekolojik sanat türü bağlantı kurma, yeniden inşa etme, ekolojik ve etik sorumluluk, karşılıklı ilişkilerin ve müştereklerin idaresi, doğrusal olmayan (yeniden) üretilebilirlik, çoklu ölçekler arasında yön bulma ve dinamik dengeleme, doğanın farklı derecelerde keşfedilmesi gibi ortak ilke ve özelliklerle sosyal-ekolojik angajman biçimleri olarak birleşmiş çeşitli sanatsal uygulamaları kapsamaktadır (Kagan, 2014). Ekolojik sanat adı altında birçok sanatçı çalışmasına rağmen özellikle Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison (Bundan sonra Harrisonlar olarak anılacaklardır) gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarla öne çıkan sanatçılar arasına girmişlerdir.

Harrisonlar biyoçeşitliliği ve toplum refahını destekleyen fikirleri ve çözümleri ortaya çıkarmak, işbirlikçi diyaloglar başlatmak üzere kırk yılı aşkın bir süre biyologlar, ekolojistler, mimarlar, şehir planlamacıları ve diğer sanatçılarla birlikte çalışarak çeşitli proje ve sanatsal çalışmalar ortaya koymuşlardır (Grande, 2012). Harrisonların çalışmaları birçok açıdan güncel problemleri ve durumları odağına alarak çeşitli öngörüler ortaya koymaktadır. Çalışmaları onların bakış açıları paralelinde ekolojik sürdürülebilirlik fikrini ortaya koyarken bazen de ekolojik sürdürülebilirlik fikrinin ötesine geçerek sürdürülebilirliğin deneyimlenebildiği süreçsel bir yapıya kapı aralamıştır.

Bu makalede Harrisonlar'ın çeşitli tarihlerde ortaya koymuş oldukları sanatsal çalışma ve projelerinden hareketle ekolojik sürdürülebilirlik fikrinin sanatçının bir göstereni haline nasıl gelebileceği konu edilmektedir. Ekolojik sürdürülebilirlik ve sanat ilişkisinin anlaşılmasını kolaylaştırabilmek amacıyla konu detaylandırılacaktır. Sürdürülebilirliğin

taşıyıcısı olarak sanatçıların çalışmalarının ele alındığı bölümde, sanatçı-eser diyalogunun ilişkisel bir alana kapı aralaması, eseri oluşturan materyalin gözlenebilir değişimleri barındıran küçük bir ekosisteme nasıl dönüştüğü incelenecektir. Sanatçıların çalışmalarında bir mesaj olarak ekolojik sürdürülebilirliğin irdelendiği kısımda ise sürdürülebilirliğin görsel sanatların çeşitli türleri ile nasıl ele alındığı eser örnekleri üzerinden ele alınacaktır.

Sürdürülebilirlik ve Sanat

1987'de Brundtland Komisyonu, insan kaynaklı doğal çevrenin bozulmasını ele almak için bir araya gelmiştir. Gerçekleştirilen oturumlarda, çevre sorunlarını ele almak için küresel bir çabanın gerekli olduğu kabul edilmiştir. Bu oturumlardan ortaya çıkan *Ortak Geleceğimiz* adlı rapor, sürdürülebilirliği "Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlamıştır (Birleşmiş Milletler, 1987).

Brundtland Komisyonunun yapmış olduğu tanım, sürdürülebilirliği anlamak için bir temel sağlamaktadır. Tanım, insan popülasyonlarının zamansal olarak birbirine bağlı olduğunu ve yarının insanların yaşam kalitesinin bugünün insanların yaşamı kadar önemli olduğunu ileri sürmüştür. Rapor, planlama ve öngörünün sürdürülebilirliğin önemli bileşenleri olduğunu kabul etmiş fakat bireylerin sürdürülebilirliği sağlamak için nasıl davranmaları gerektiğini belirtmemiştir (Byers, 2008).

Mevcut sürdürülebilirlik anlayışına bakıldığında gezegende yalnızca robotik yollarla takip edilmesi gereken sabit çözümler (atıkların ayrıştırılması, su tüketiminin azaltılması vs.) bakımından yükümlülükler dayanan oldukça olumsuz bir hayatta kalma anlatısı sunmaktadır. Buna karşılık büyüleyici sürdürülebilirlik, insan türünden daha fazlası olan dünyayla yeni bağlantılar ve yakınlıklar keşfetme, birden fazla sesi dinleme, birden fazla gerçeğin varlığını kabul eden çokseslilik yaratma, merak uyandırma ve şaşırmaya izin veren hayal gücü ile deney alanlarında çalışmaya davet eden olumlu bir anlatı sağlamaktadır (Dieleman, 2016). Hayal gücünü harekete geçirerek bu anlatıyı oluşturabilmek için fikir ve düşüncelerin sanatçının süzgecinden geçerek sanatsal formlara bürünmesi gerekmektedir.

Sanata üretilen sonuçları olan görsel, (resimler, fotoğraflar, heykeller) dilsel, (metaforlar, edebiyat, şiir) müzik, performans (tiyatro, dans) gibi anlatım biçimleri açısından bakılmaktadır. Ancak yeni bir anlatı oluştururken sanatın sahip olduğu iki önemli şey bulunmaktadır. Bunlar araştırma ve sorgulama sürecidir. Sanat, özünde gerçekliği ve gerçeğin imgelerini, düşüncelerini ve tanımlarını keşfetmek, şekillendirmek, test etmek ve bunlara meydan okumak için vardır. Sanatçılar yaratıcılığı, yanal düşünmeyi ve sezgiyi kullanarak bu faaliyetlere kendi özel yollarıyla katılırlar. Sanatın ve sanatçıların gerçek değişim süreçlerine yardımcı olabilecekleri ve birçoğunun zaten bunu ortaya koymuş oldukları çalışmalarda gösterdikleri sonucu ortaya çıkmaktadır (Dieleman, 2008).

İngiliz yeşil mimar James Wines, (akt. Clammer, 2014) "sanat olmadan tüm sürdürülebilirlik fikrinin başarısız olacağını" öne sürmektedir (s., 65). Bu ilginç ve kışkırtıcı bir fikirdir çünkü

çoğu sürdürülebilirlik söyleminde görsel sanatlar, performans sanatları veya edebiyat olsun sanatın rolüne çok az dikkat edildiğini belirtmektedir.

Hildegard Kurt (akt. Margolin, 2006) sanatı bir bilgi biçimi olarak nitelendirmenin onu söylemsel olarak güçlendirebileceğine inanmaktadır (s., 26). Sanat bilişsel bir araç olarak kabul edildiğinde, estetik yaratıcı bilgiyi sürdürülebilirlik söylemi ile bütünleştirecek, bu söylem üzerinde geriye dönük bir etki yaratacak ve onu değiştirecektir. Bir biçim olarak sanat, sürdürülebilirliğin farklı şekilde görülmesi, hissedilmesi, düşünülmesi, farklı şekilde kavranması ve farklı şekillerde iletilmesi anlamına gelir.

Sanat, insan bilincini geliştirme ve alternatif gerçeklikleri sembolize etme potansiyeli de taşımaktadır. Değişimi harekete geçirme, kolaylaştırma ve kanalize etme açısından sanatçılar potansiyel olarak sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olabilecek gösterenlere ve söyleme sahiptir. Althöfer (akt. Dieleman,2008) sanat ve çevreyi konu alan çalışmasında bilimin sadece yansıttığını, sanatın ise polemige girmeye çalıştığını belirtmektedir (s. 14). Duygularla mevcut olan bilgi, beceri ve rutinlere meydan okuyan bir değişim sürecinde sanatın dahil edildiği anlayış potansiyel olarak güçlüdür.

Sürdürülebilirlik söyleminin dile getirilmesinden bu yana sanatçılar için yeni roller ortaya çıkmıştır. Sanat ve ekoloji arasındaki bağlantı, kültür ve ekoloji veya kültür ve sürdürülebilirlik arasındaki bağlantı kadar açıktır. Sanat ve kültür, eko-farkındalığı ve sürdürülebilir çözümleri teşvik edebilir ancak sürdürülebilirliğin ne olduğu ve neyle bağlantılı olabileceğinin anlaşılması, karmaşık ve duruma göre tanımlanması gereken bir sorun olmaya devam edecektir (Christensen-Scheel, 2020).

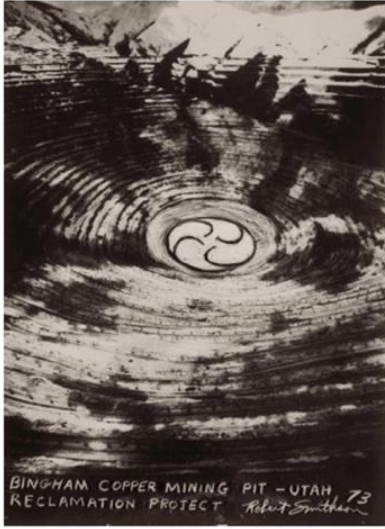
1960 Sonrası Çevresel Eğilimler ve Harrisonlar

20. yüzyılın başlarında Dada hareketi, çağdaşlarının resmileştirilmiş sanatsal tanımlarını da reddederek toplumsal hareketlerin siyaseti ve protestolarıyla aynı çizgide yer almıştır. Aynı zamanda bu protesto biçimleri yeni sanatsal ifade biçimleri ortaya çıkarmıştır. Benzer şekilde sanat, modern çevreciliğin başlangıcından bu yana yeşil politika için bir ilham katalizörü olmuştur. 1960'larda ve 1970'lerin başlarında çok sayıda sanatçı nesnelere yerine fikirleri tercih etmeye, galeri ve müze dışındaki alanlar için eserler tasarlamaya başlamıştır. Bu değişimden ve 1960'ların karşı kültür deneylerinin devam eden etkileri ve çevre sorunları etrafında artan aciliyet duygusu gibi olgularla büyüyen bazı sanatçılar çevresel sanatın peşine düşmeye başlamıştır (Smith, 2006).

1960'ların sonlarında, modernist estetik özerkliğinin ve sanat eserinin nesne statüsünün yoğun bir şekilde mercek altına alınmasıyla, aracılık stratejilerinde bir değişimin yaşandığı ileri sürülebilir. Özellikle performans sanatı ve çevresel sanat, sanat ile müze ve galeri arasındaki ilişkiyi yeniden yapılandırmıştır. Michael Heizer ve Robert Smithson'un da dahil olduğu 1970 tarihli bir röportajda Dennis Oppenheim bu yeniden yapılanmadan *galeri rahatsızlığı kavramı* olarak bahsetmiştir. Aslında Oppenheim'in iddia ettiği şeyin *galeriyi rahatsız etme konsepti* taşımadığı, açık havada gerçekleştirilen çalışmaların galeriyle hiçbir bağlantısının bulunmadığı tamamen dışarıda oldukları gerçeğiydi. Aynı röportajda Robert

Smithson bu yeniden yapılanmayı açık bir şekilde yer ile mekan olmayan arasındaki diyalektik olarak kuramsallaştırmıştır (Manolescu, 2023).

Çevresel sanatın önemli temsilcilerinden Robert Smithson, *Sarmal Dalgakıran*⁸ isimli çalışması ile çevresel sanatın başyapıtlarından birini üretirken, *Bingham Kanyonu Bakır Madeni-Utah Islah Projesi* isimli çalışmasıyla da insan eli ile bozulmuş bir doğa parçasının yeniden ıslah edilmesini önermiştir (Görsel 1). Sanatçının ölmeden önce tasarladığı bu çalışma, bozulmuş sanayi bölgelerinin ıslahını içeren ve gerçekleştirmeyi planladığı projelerden bir tanesidir. Bu çalışma gerçekleşseydi *Sarmal Dalgakıran*'ı gölgede bırakacak ebatlara sahip olacaktı.

Görsel 1. Robert Smithson, *Bingham Kanyonu Bakır Madeni*, 47x34,3, fotostat/şeffaf plastik kaplama/yağlı kalem/bant (Smithson, 1973)

Görsel 2. Joseph Beuys ağaç dikerken (Beuys,1982)

Joseph Beuys'un 1982'de gerçekleştirdiği ağaç dikme etkinliği *7000 Meşe Ağacı* (Görsel 2) dünyanın dört bir yanındaki şehirlerde ve nesiller boyunca etki yaratmıştır (Sanz ve Rodriguez-Labajosa, 2021). "Bu meşe ağaçlarının dikilmesinin sadece biyosferik anlamda, yani madde ve ekoloji bağlamında değil aynı zamanda ekolojik bilinci yükselteceği için de gerekli olduğuna inanıyorum, gelecek yıllarda onu giderek yükseltecek çünkü ekmeyi asla bırakmayacağız." ifadelerini kullanan Joseph Beuys, bu çalışmanın toplumsal yaşamın ve ekolojinin dönüşümü için sembolik bir anlama sahip olduğunu dile getirmiştir (Cooke, t.y., s. 1). Çevresel sanat ile sanatsal bir çalışmanın öznesi konumuna gelmiş olan doğa, zamanla ekolojik kırılabilirlikleri ve aciliyetleri de bünyesine katarak odağını genişletmiştir. Ekolojik sanat olarak isimlendirilebilecek bu son anlayış, doğanın salt bir sanat nesnesi olması fikrinin ötesine geçen yeni bir anlayışa sahip olmuştur.

⁸ Smithson'ın yapıtları, Antroposen dönemdeki (insan etkileriyle doğanın biçimlendiği çağ) sanat tartışmalarının çekirdeği haline gelmiştir çünkü o çalışmalarını birbirine bağlı olarak gördüğü ekolojik ve jeolojik sistemin parçası olarak tasarlamıştır. Smithson, canlı ve cansız maddeler arasında herhangi bir ayırım yapmamış bunun yerine jeo-estetik pratiği adını verdiği bir anlayışla yeryüzünü ve jeolojiyi hem üzerinde çalışılacak maddeler hem de teorik nesnelere olarak görmektedir (Ballard ve Linden, 2019).

Özellikle insan ve doğa arasındaki karşılıklı ilişkilere odaklanan ekolojik sanat ekolojik perspektifle desteklenmekte ve birbirine bağlı sistemler olarak insanlar ve çevre arasındaki dinamikleri araştırmaktadır. Nihai bir sanat nesnesinden ziyade genellikle aktivist bir niyete, vurgulama sürecine, disiplinlerarası iş birliğine ve topluluk katılım süreçlerine sahiptir (Marks, Chandler ve Baldwin, 2016). Disiplinlerarası geniş bilgidan yararlanan hem kalbe hem de zihne hitap eden ekolojik sanat, ekosistemlerin fiziksel, biyolojik, kültürel, politik ve tarihsel yönleri arasındaki karşılıklı ilişkiler ağına hitap eden ekolojik etik ve sistem teorisine dayanır. Sorular sormak, güçlü metaforlar oluşturmak, kalıpları belirlemek, hikayeler örmek, restorasyon ve iyileştirme önermek, yaratıcı bir şekilde yenilenebilir malzemeler kullanmak ve sistemleri yeniden tasavvur etmek ekolojik sanatçılara ilham vermiştir (Wallen, 2012).

Jackie Brookner'in 1996'da oluşturduğu *İlk Dil* küçük bir ekosistem gibi tasarlanarak kirliliği arındırmaya yaramaktadır. Dil, temel duyulara hitap etmekte ve yeryüzüyle olan bağlantıyı hatırlatmaktadır. Aynı zamanda kötüye giden ekolojik durumu kavramayı sağlayan düşünceye de atıfta bulunur (Wallen, 2012). Mel Chin'in 1991 yılında gerçekleştirdiği *Canlanma Alanı*, sürdürülebilirliğe yönelik bir bulgula ve iyileştirme süreci sunarken çalışmanın estetik olup olmadığı sorununu tartışmaktadır. Bu konuda Margolin (2006) şunları dile getirir:

Estetik boyut nerede? Chin'in niyetinin etiğinde mi? Konseptinin yaratıcılığında mı? Bitkilerin fiziksel düzeninde mi? Buradaki zorluk, diğer eko-sanat projelerinde olduğu gibi zordur. Eleştirmenler genellikle bu tür projeleri çevre sanatı veya arazi sanatı gibi mevcut kategoriler içinde değerlendirerek ve ardından bunlara daha önceki bir dizi estetik geleneği yükleyerek yorumlama sorunundan kaçınırlar. (s. 26)

1968 yılında New York'ta açılan ilk *yeryüzü çalışmaları* sergisine denk gelen süreçte bu tür eserlerdeki estetik yönü temellendirmek için *sistem estetiği* kavramının ileri sürüldüğü görülmektedir.

Sistem estetiği, sanat eserlerini süreçle angajmanları, etkileşimleri, geri bildirim ve bilgi ağlarına dikkatleri ve nesnenin biçimsel özerkliği ile ilgili kapasiteleri açısından değerlendirmektedir. Yeni sanat uygulamalarının özel işlevinin, sanatın maddi varlıklarda değil, insanlar ile çevrelerinin bileşenleri arasındaki ilişkilerde olduğunu göstermek olarak ilan edilmiştir. Sistem estetiğinin kapsamı, sorunlara tek bir teknik çözümlerle çare olunamayacağını, bunun yerine çok düzeyli disiplinlerarası bir temelde ele alınması gerektiğini varsayar (Burnham, 1968). Burnham şöyle devam eder: "Sistem bakış açısı, canlı ve canlı olmayan sistemler arasında istikrarlı, devam eden ilişkilerin yaratılmasına odaklanır" (akt. Whitelaw, 1998, s. 1). 1960 sonrasında saf ekosistemleri araştıran, mevcut ve geleceğe yönelik tahayyülleri ile yarattıkları çalışmalarla Harrisonlar önemli köşe taşlarından biri olmuşlardır.

Helen Mayer Harrison (1927-2018) ve Newton Harrison (1932-2022), ekolojik gidişat ile ilgili olumsuzlukların yanı sıra Rachel Carson'ın 1962'de yayınlanan *Sessiz Bahar* adlı eserinden etkilenerek ekoloji ve ekolojik sistemlere odaklanmaya başlamışlardır.

Uluslararası çevre politikası, küresel çevre konferanslarının ilki olan Stockholm'deki BM İnsan Çevresi Konferansı (1972) aynı zamanda çevre ile ilgili modern küresel anlaşmaların ilki olan Sulak Alanlar (Ramsar) Sözleşmesi, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme (1972) gibi uluslararası metinlerle adım adım değişmiştir (Fremantle, Douglas ve Pritchard, 2020). Ekolojik bozulma ve sürdürülebilirlik konusunda yaratıcı ve dönemi için sıra dışı çalışmalar üretmiş olan Harrisonlar ekolojik sanat adı altında öne çıkan sanatçılar olmuşlardır. Sanatçıların gerçeklikle kurmuş oldukları bağ, sürdürülebilirlik konusunu geniş bir perspektiften ele almalarını ve konuyu derinleştirmelerini sağlamıştır.

Harrisonlar 1970'lerin başında ekolojik sistemleri keşfetmeye başladıklarında, çoğu kişi için doğayı değişmeyen ve ekolojik sistemleri kendi kendine yeten, insan yaşamından bir şekilde ayrı olarak görmek hâlâ yaygındı. Başka bir deyişle, yaygın görüş, ekolojik sistemlerin hem öteki hem de zaman içinde istikrarlı olarak kendi içlerinde anlaşılması gerektiğiydi. Ancak Harrisonlar, ekolojik sistemlerin öteki olduğu fikrine hiçbir zaman katılmadılar. İnsanı ekosistem içerisinde konumlandırıdılar ve sürekli olarak eko-kültürel refah düşüncesini amaç olarak öne sürdüler (Fremantle, Douglas ve Pritchard, 2020). Ekosistem çok geniş ve soyut bir kavram olarak görünse de Harrisonlar küresel ölçekten daha küçük bir ölçekte işleyen daha yönetilebilir yerleştirilmiş ekosistemler kategorisine dönüştürmüşlerdir. Sanatçıların oluşturmuş oldukları biyocoğrafik prototipler laboratuvar veya galeri koşulları altında belirli, küçük boyutlu ekosistemleri (yeniden) yaratır ancak kıtasal veya dünya çapında daha büyük etkilere sahiptir (Manolescu, 2023).

Harrisonların sanat konsepti, birbirinden farklı disiplinlerden oluşmakta ve bu disiplinlerden birçok kişiyi bir araya getirmektedir. Çalışmaları yalnızca kamusal tartışmayı ve çözüm önermeyi değil aynı zamanda bu önerilerin bir sanat türü bağlamında kapsamlı bir şekilde haritalandırılmasını ve belgelendirilmesini de içermektedir. Projeleri; havza restorasyonu, kentsel yenilenme, tarım ve ormancılık konularına da odaklanmıştır (Grande, 2012).

Harrisonların Çalışmalarında Ekolojik Sürdürülebilirlik

Sanatçıların çalışmaları, genel olarak son zamanlarda deniz seviyesinin yükselmesi, sıcak hava dalgaları, çevre üzerindeki insan etkilerinin karmaşıklığını ele almaktadır (Fremantle, Douglas ve Pritchard, 2020). Bu kapsamda ekosistemleri anlamak, onları sanatsal uygulamalarına dahil edebilmek amacıyla çevre biliminde ustalaşmak zorunda kalan sanatçılar, sanat ve bilimin bir araya geldiği kendi orijinal araştırmalarını yürüterek her iki alana da katkıda bulunacak somut sonuçlar ortaya koymuşlardır (Shanken, 2023). Disiplinlerarası bir çabanın ürünü olan sanatsal çalışma ve projeleri, sanatçı-sanat eseri etkileşimi bakımından iki farklı şekilde ele alınmıştır.

Sürdürülebilirliğin Taşıyıcısı Olarak Sanatçıların Çalışmaları

Biyocoşetlilik, birbiriyle ilişkili değişkenlerin toplamı olarak anlaşılırsa, yalnızca her bir türün veya özelliğin önemini doğrulamakla kalmaz aynı zamanda bir sistemi oluşturan çeşitli bileşenlerin her birinin içerisindeki çeşitliliğin değerini ve önemini saptayarak,

ekosistemin *karmaşıklığının*⁹ önemini yeniden doğrular. Sürdürülebilirlik kavramı bu noktada potansiyel olarak yeni bir bakış açısı önerir. Doğal ortamları insanların yaşam alanlarının dışındaki bir yer olarak tasarlamak yerine, onları ekosistemlerin içine yerleştirmek çok önemli bir adım olarak görülmektedir (Wallen, 2012). Harrisonların ortaya koymuş oldukları bazı çalışmalar önemli bir misyon üstlenerek deneyimsel ve etkileşimli bir yer haline gelme potansiyeline sahiptir. Doğal olarak sanatsal çalışmanın sürdürülebilirlik fikrini yansıtan gösterenlerden oluşturmak yerine, doğanın bir parçası gibi tasarlanmış ve onun işlevlerini taklit eden bir yaratım olarak doğrudan sürdürülebilir anlayışına hizmet edecek süreçlere sahip olmuşlardır.

Harrisonların sanatsal projelerinden biri olan *Dünyayı Yaratmak* (Görsel 3) 1970 yılında başlamıştır. Çalışmayı, dünyayı yeniden canlandırma fikri için bir metafor olarak görmek mümkündür. *Dünyayı Yaratmak*, Harrisonların toprağı oluşturan unsurları yeniden yaratmak için onu üreten ve yeniden canlandıran biyolojik süreçlerin araştırılmasını içermiştir (Shanken, 2023).

Dünyayı Yaratmak, Harrisonların sanatın konusu olarak hayatta kalmayı düşünmeye başlaması ve yakın çevresi yoluyla bu fikri keşfetmeye karar vermesiyle ortaya çıkmıştır. 1972’de Jack Burnham’a yazdıkları bir mektupta (akt. Ryan, 2007) “... zıt elementleri simyasal bir tarzda karıştırıyoruz Burada karışım zamanla ve dokunuşumuzla birleşerek tam anlamıyla canlı bir element, büyüme için bir ortam haline geliyor” demişlerdir (s. 10-11) Dünyayı dönüştürme eylemi, Harrisonların genişletilmiş malzeme paleti anlayışlarını derinleştirmelerini sağlamıştır. Çalışma aynı zamanda dünyanın aşınmış, kirlenmiş, besin maddelerinden sızmış ve giderek stresli bir organizma olarak kelimenin tam anlamıyla ölümünün bir eleştirisi olmuştur. *Dünyayı Yaratmak*, sergide iki farklı biçimde temsil edilmiş yok olmayla mücadeleye hem sembolik hem de gerçek anlamda nasıl yaklaşılabileceğini uygun bir şekilde aktarmıştır (The Harrisons Studio, t.y.-c).

Newton Harrison (2016) bu çalışmayla ilgili olarak şunları dile getirmektedir:

Görsel 3. Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison, *Dünyayı Yaratmak*, toprağın karıştırılması, koklanması ve tadılması (Harrison, N. Harrison, H. M., 1969-1970)

⁹ Ekosistemler genellikle kaotik veya karmaşık olarak tanımlanır (Wallen, 2012, s. 238). Ekosistemler teorisinde Gestalt gibi birleştirici bir ilke olmadığından karışık değil karmaşık bir yapı sergiler. Birbirinden farklı görünen yapılar etkileşime geçerek uyum içinde işleyen bir sistemi oluşturabilirler (Naess, 2022).

Kum, kil, kanalizasyon çamuru, inek, tavuk, at gübresi ve yaprak toplayıp karıştırarak toprak yapmayı seçtim. Daha sonra içerisine biraz solucan attım. Birkaç günde bir suladım ve el küreği kullanarak tekrar tekrar çevirdim. Bunu toprak oluşturmanın bir metaforu olarak görüyorum. İlk başta kanalizasyon çamurunun hakim olduğu kötü bir kokuya sahip olan toprağı çevirmeye devam ettim. Ancak neredeyse dört ay sonra toprakta orman zemininin zengin kokusu yayılmaya başladı. Tadına da baktım. Bir tür özel performans olarak toprağın yapımına dahil oldum. Karışım zamanla ve dokunuşumuzla birleşerek adeta yaşayan bir unsur ve büyüme ortamı haline geldi. Her sabah zamanımın 10 dakikasını kürekle, 10 dakikasını çapayla, 10 dakikasını ellerimle karıştırarak geçirdim. (s. 18)

Görsel 4. Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison, *Domuz Çayırı*, çalışmanın oluşturulması süreci ve enstelasyon görünüşü (Harrison, N. ve Harrison, H. M., 2016, s. 22-23)

Sanatçılar, 1970-73 yıllarında *Hayatta Kalma Parçaları'nı* oluşturmuşlardır. Bu çalışma serisinin ilki olan *Domuz Çayırı'nı* (Görsel 4) 1970 yılında gerçekleştirmişlerdir. Newton Harrison (2016) çalışmayla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Ekoloji konusunda farkındalık kazanmaya başlamıştım ve yalnızca ekosisteme bir şekilde fayda sağlayacak işler yapmaya karar vermiştim. Ekosistemlerin gerçekte nasıl çalıştığına dair hiçbir şey bilmesem de kendime bir kaynak, başlayabileceğim bir yer ve kullanabileceğim bir malzeme var mı diye sordum. Araştırmaya meraklı olduğum için dünyanın pek çok yerinde üst toprağın tehlikede olduğunu da fark etmiştim. Böylece dünyayı yaratmaya, kendisi de canlı olan ve karasal yaşamın dayandığı başlıca kaynaklardan olan hava veya su kadar sıradan bir şeye gitmeye karar verdim. (s. 22)

Domuz Çayırı kış ortasında küçük bir odada inşa edilerek sergilenmiştir. Toprak karışımı çok zengin hale getirilmiş, tohumlar çimlendikten sonra günde neredeyse 1,3 santimetre büyümüştür. Işıklarla ısıtılan ve hafif nemli, zengin topraktan filizlenen yaşamın kokusunu taşıyan oda, kış mevsiminin yaşanmadığı, mikro iklimde olmanın verdiği rahatlama için gelen insanların tercih ettiği bir buluşma yeri haline gelmiştir. Newton Harrison müze çalışanlarından, mecazi anlamda müzeyi bir protein üretim alanına çevirebilmek için çim alanına (sanatçıların deyişiyle meraya) domuz bırakmalarını istemiş fakat bu isteği geri çevrilmiştir (Harrison N. ve Harrison H. M., 2016). Bu eser sanatçıların ilk mera çalışması olmuş, yıllar boyunca pek çok kişi tarafından takip edilen çalışmalarının temelinde yatan ana düşüncenin kaynaklarından biri haline gelmiştir (The Harrisons Studio, t.y.-d).

Çalışmanın bir diğer parçası olan *Karides Çiftliği Batı Tuz Fabrikalarının Ekosistemi Üzerine Notasyonu*, (Görsel 5) Harrisonların yaklaşımının temellerinin deneme yanılma süreciyle

ortaya çıktığı oldukça verimli ve deneysel bir yıl olan 1971'deki çalışmalarından biridir. Çalışma Los Angeles County Sanat Müzesi tarafından sipariş edilmiştir.

Görsel 5. Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison, *Karides Çiftliği*, alglerin beslenmesi ve hasat edilmesi ile tuzun toplanması (Harrison, N. ve Harrison, H. M., 2016, s.26)

Newton Harrison'un Dadaist bir jest olarak gördüğü *Karides Çiftliği*, müzenin hemen dışında, her biri salamura karidesi ve alglerden oluşan biraz farklı bir ekosistem kombinasyonuna sahip dört büyük göleti içermiştir. Her bir gölet, farklı tuzluluktaki sularla doldurulmuştur. Artan tuzluluğa tepki olarak karoten üreten alg türü olan salamura karidesi tüm havuzlara konulmuştur. Göletin bölümleri zamanla mavi-yeşilden koyu sarımsı yeşile, kiremit kırmızısına ve beyaza giden üç boyutlu bir renk alanı resmi haline gelmiştir. Bu noktada tuzlu su karidesi *Artemia* göletlere bırakılmış, algleri yedikçe renkleri sürekli değişmiştir. Bu, Harrisonların çalışmalarının önemli bir boyutu olan ziyafet¹⁰ içeren ilk çalışma olmuştur. Çalışma, birbirinden oldukça farklı iki gerçekliği yani modernist sanatın ve yaşayan bir sistemin gerçeğini birleştirmişlerdir. Bir yandan renk alanı, diğer yandan karides çiftliği olarak okunabilir. Bu iki olgunun bir arada varoluşu, izleyeni şaşırtan ve tanıdık referans çerçevesinden mahrum bırakan bir kıvılcım yaratmış, aşırı koşullar altında yalnızca salamura karidesi ve algler var olabileceğinden, mevcut basit ekosistemlerden biri haline gelmiştir (Douglas ve Fremantle, 2023; Moon, 2019).

Yarı bodur çeşitli ağaçlardan oluşan ve hangilerinin yaşayıp hangilerinin yaşamayacağını görmek amacı taşıyan *Taşınabilir Meyve Bahçesi*'nin ardından *Taşınabilir Balık Çiftliği de* (Görsel 6) benzer bir şeyi su ortamında yapma girişimi olmuştur (The Harrisons Studio, t.y.-e; Harrison N. ve Harrison H. M., 2016). *Hayatta Kalma Parçaları*, farkındalığın ve eylemin nasıl somutlaştırılabileceğinin bir örneği dünyayı yaratmanın, otlak yetiştirmenin, bir yayın balığının derisinin neye benzeyebileceğinin bilinmesi için kritik bir öneme sahip olmuştur (Ryan, 2015). Toplu olarak *Hayatta Kalma Parçaları*, Kendimizi nasıl besleriz? sorusuyla oluşturulmuştur. Bu, günlük hayattan gelen bir sorudur. Çalışma sanatçılar, küratörler ve izleyiciler için bir deney ve deneyim alanı oluşturmuştur (Douglas ve Fremantle, 2023).

¹⁰ Bu anlamda *Karides Çiftliği*, bozulan ekosistem pahasına kutlanan yüksek sanatın saçmalığını ortaya koyuyor. Temel hayatta kalma sorunu ve insanlığı beslemek için ne gerektiği daha sonra Helen ve Newton'u sistemi hasat etmeye ve bu durumda yenmez olsa da bir şölen yaratmaya zorlamıştır. Bu çok önemli bir noktadır. Çalışma biçimlerinde bir dizi endişenin hem Helen hem de Newton için hayatta kalma ve canlı sistemlerin nasıl çalıştığını anlama süreci ile ilgili soruların yerini aldığı bir dönüşüm yaratmıştır (Douglas ve Fremantle, 2023).

Görsel 6. Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison, *Taşınabilir Balık Çiftliği* sergi alanından görünüşü (Harrison N. ve Harrison H. M., 2016, s. 27-28)

Sanatçıların Çalışmalarında Bir Mesaj Olarak Ekolojik Sürdürülebilirlik

Harrisonların, 2007-2009 yılları arasında gerçekleştirdikleri multimedya enstalasyonları *Sera Britanya*, (Görsel 7) küresel ısınmanın İngiltere anakarası üzerindeki gelecekteki etkilerinin grafiğini çizmektedir. Bir video animasyon, İngiltere'nin büyük ölçekli topografik bir haritası, fotoğraflı belgeler, pedagoji odaklı bir sunum, analitik metinler ve ses unsurları kullanılarak yükselen suların, fırtına dalgalarının ve küçülen kıyı şeridinin gelecekte ortaya çıkarabileceği olumsuz sonuçları tasvir etmektedir (Demos, 2009).

Çalışmanın temel dayanağı, deniz seviyesinde beş metrelik bir yükselmenin eninde sonunda iki milyona yakın İngiltere sakinini yerinden edeceğidir. Harrisonlar bu çalışmada küresel iklim değişikliğinin potansiyel etkilerinin İngiltere sakinleri için aşırı derecede zorlayıcı, yıkıcı ve istikrarsızlaştırıcı olduğunu, söylemin sanatçının sesini içermesi gerektiğini savunmuşlardır (Ryan, 2008).

Sera Britanya sera gazı emisyonları açısından yaratıcı bir tepki olarak anlaşılan sera mecazını (ekolojik olarak sürdürülebilir seralar) çağırıştırır. Enstalasyonun zemininde, Britanya'nın büyük bir topografik modeli, deniz seviyesinde beş ile on beş metrelik bir yükselmenin karaya etkilerini tepeden projeksiyonla grafiksel olarak göstermektedir. Eşlik eden duvar panelleri, görüntüleri, haritaları ve metni sentezleyerek, yaklaşan değişiklikler hakkında düşünmenin somut yollarını sunmaktadır (Wallen, 2012).

Newton Harrison (akt. Grande 2012) bu eseri ile ilgili temel olarak şunları dile getirmektedir:

Küresel ısınma ile ilgili bilgiyi çok maddi bir şekilde demokratikleştirmekle ilgileniyorduk. Yani modele bakan ve okyanusun yükseldiğini gören ve metni okuyan herkes deniz seviyesine yakın bir yerde olsaydı evlerinin veya kasabalarının başına neler gelebileceği hakkında bir fikir edinebilirdi. Bu sayede sıradan insanlar buna göre plan yapabilir. (s. 26)

Bununla birlikte *Sera Britanya*, belirli yerlere yönelik birtakım önerilerde sunmuştur. Okyanus beş metre yükselirse Bristol'e ne olur? Çalışmada ortaya konulan anlayış, kanalda bir bariyer oluşturmayı ve Avon Nehri'nin yönünü değiştirmeyi önermiştir. Bir diğer öneri

ise insanların yukarı doğru hareketini ve Londra'nın okyanusun yükselişine nasıl tepki verebileceğini incelemiştir (Grande, 2012).

Görsel 7. Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison, *Küresel Isınma: Sera Britanya'nın* enstelasyon görünüşü (Harrison, N ve Harrison H. M., 2008-2009)

Okyanuslar, alternatif habitatlar için kültürel, ekonomik ve tasarım stratejilerini şekillendiren başlıca aktör haline gelmektedir. Harrisonlar'ın haritaları, hızlı su yükselişi ve insanların önemli ölçüde yer değiştirmesi gibi aşırı senaryolar içermiş ve ardından Lea Nehri Vadisi'nde yüksek yoğunluklu biyolojik çeşitlilik kuleleri için birtakım fikirlerin öne sürülebilmesini sağlamıştır. Ormanlar, genişleyen herhangi bir kentsel gelişimin yerini alacak, karbon yutak görevi görecek ve havza için su tutmaya başlayacaktır (Gabrys ve Yusoff, 2012).

Bu tür çalışmalar iklim değişikliği sorununa çözüm olarak bir dizi spekülasyon öngörüsüne sahip senaryolar olarak görülebilir. Bu senaryolar da yerleşimlerin, ekonomilerin ve politikaların nasıl değişebileceği veya yeniden biçimlendirilebileceği hakkında sorular ortaya çıkarmaktadır. Sanatçıların çalışmaları, ortaya çıkarabilecekleri somut sonuçları bakımından ekolojik bozulmanın neden olabilecekleri hakkında somut göstergeler halini almaktadır. Bu göstergeler, sanatçıların fikirleri ile birleşerek belli bir mantık çerçevesinde sunulurlar. Sanat yapıtı/eseri artık bir proje, gelecek öngörüsü taşıyan bir sunum haline gelir.

Harrisonların bu çalışmasına yönelik getirilen eleştirilerin başında, önerdikleri küçük yerleşim yerlerinin büyük sayılardaki iklim değişikliği mültecisini destekleyemeyeceğidir. *Sera Britanya* çalışmasının kapsadığı alanda altmış milyon insan yaşamaktadır. Çalışma, bu insanların sadece on beş milyondan daha azına barınak sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Harrisonlar kendilerine yöneltilen eleştirilere cevap olarak, dünya nüfusunun fosil yakıtlı

enerji kaynaklarının kullanımına dayalı karbon pozitif bir dünyaya uyacak şekilde genişlediğini işaret etmektedirler. Yeni sürdürülebilir yerleşim modellerinde karbon nötr olacaksa, arazinin taşıma kapasitesine odaklanılmalıdır. Bu da mevcut nüfusun azaltılmasının uluslararası düzeyde açıkça tartışılması gerektiği anlamına gelmektedir (Ryan, 2008).

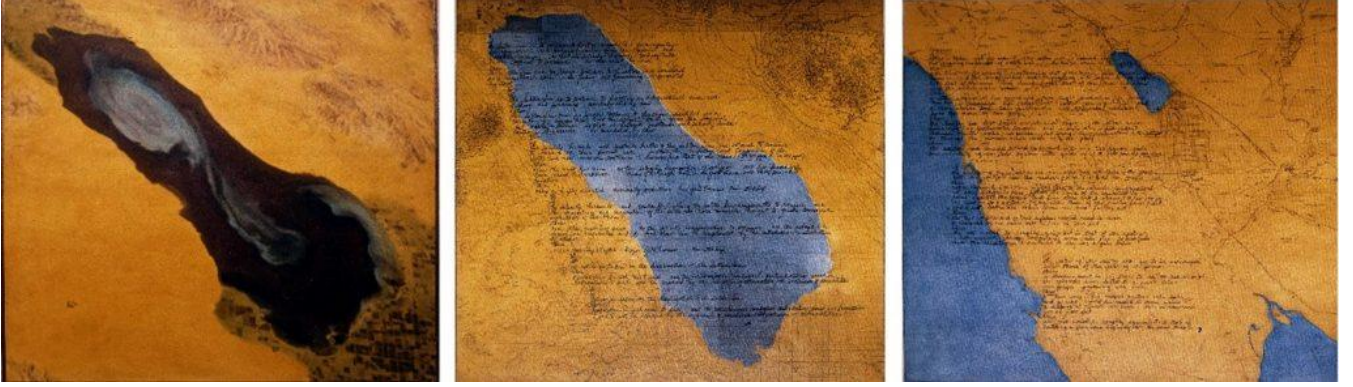
Harrisonların *Lagün Döngüsü* isimli çalışması (Görsel 8) 1973 ve 1985 yılları arasında diğer profesyonellerle iş birliği içinde geliştirilen, Pasifik kıyıları boyunca uzanan su havzaları ve gıda üretimi arasındaki süreçlerin ve bağlantıların incelenmesini içermektedir. Nihai çalışma yaklaşık 100 metre uzunluğunda çizimler, resimler, fotoğraflar, kolajlar, şiirlerden oluşan ve altmış bölüme ayrılmış taşınabilir bir duvar resmidir (Schröder, 2020).

Görsel 8. Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison, *Birinci Lagün, Harmanlama/Haritalama/Bölge Üzerine*, Renkli Plaka, (Harrison, N ve Harrison, H. M., 1974-78)

Lagün Döngüsü, ayrı ayrı sergilenen yedi ayrı bölüm halinde (birinci lagünden yedinci lagüne) yapılandırılmıştır. *Lagün Döngüsü*, sanat eserinin bir versiyonu, şiir ile bilim, yerel ile küresel, eylem ile tefekkür arasında gidip gelen estetik melezliğin polimorfik bir örneği olarak okumak mümkündür (Manolescu, 2021). Bu çalışma, öyküler ve anekdotlar içeren genişletilmiş yarı otobiyografik bir diyalogdur. Lagün yapıcı ile tanık arasında (iki karakter olarak) oyunlar oynar ve sonraki çoğu çalışmaya argüman olacak felsefi bir temel oluşturmaya hizmet eder (The Harrison Studio, t.y.-a).

Döngü kısa bir önsözle başlar ve ardından *Birinci Lagün: Upouveli'deki Lagün* gelir. Çalışma verimli bir rezervuar sistemi ve yengeç dolu düzinelerce lagünün yüzyıllardır büyük ölçüde kendi kendine yeterli hale getirdiği yoğun nüfusa sahip Sri Lanka'daki deneyimleri gözden geçirmektedir (MacDonald, 1985). Daha önceki *Hayatta Kalma Parçaları*'nın temelleri üzerine inşa edilen *Lagün Döngüsü*, mevcut ekosistemlerin kontrollü ortamlarda yeniden üretilmesini daha da genişletmiştir. Gıda kaynakları ile insanlar arasında aracılık etmeye yönelik projeler olarak yola çıkan, kısmen hem kopyaladıkları hem de sorguladıkları üretim, yönetim ve ekonomik sürdürülebilirlik mantığıyla doludur. *Birinci Lagün*, Sri Lanka'daki yengeç endüstrisinin ticari ve finansal yönleri ile yengeç fiyatlarının artması ve kaynakların tükenmesi nedeniyle durumun yerel nüfus üzerindeki adaletsiz etkilerini yorumlamaktadır (Manolescu, 2023).

Görsel 9. Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison, *Dördüncü Lagün: Pasifikten Salton Denizine*, renkli plaka üzerine harita-çizim (Harrison, N. ve Harrison, H. M., 2016, s. 117-118)

Dördüncü ve Beşinci Lagünler, (Görsel 9) Salton Denizi'nin büyük ölçekli bir yengeç popülasyonunun desteklenmesini sağlayan bir nehir ağzı lagününe dönüşümünü göstermektedir. Tasarım, Salton Denizi'nden Pasifik Okyanusu'na ve Colorado Nehri deltasından Kaliforniya Körfezi'ne giriş ve çıkışı keserek Salton Denizi'nin tuzluluğunu ve kirliliğini azaltmayı amaçlamıştır. Ancak, sanatçılar çok geçmeden bunun istemeden de olsa Pasifik Okyanusu'nda önemli ölçüde kirlenmeye yol açabileceğini keşfetmişlerdir. Böylece, bu varsayımsal deneyi sonlandırarak çalışmanın etik olmayan bir proje olduğu ve tasarım aşamasının ötesinde asla geliştirilmemesi gerektiği sonucuna varmışlardır. *Lagün Döngüsü* aynı zamanda inancın maliyeti hakkındaki temel bir argüman ortaya atmaktadır. İnancın maliyetinin ne olduğunu soran sanatçılar, Sınırsız kaynaklara inanıldığında bunun bedelinin ekosistemin ölümü olacağı cevabına ulaşırlar. *Beşinci Lagün*, Salton Denizi'nin çıkışından kaynaklanan okyanus kirliliğini kimin temizleyeceğine dair önemli bir soruyu gündeme getirmiştir (Sizonenko, 2023).

Yaklaşım ve yöntemdeki sürekli değişimler, tutarlı bir jenerik ve söylemsel paradigmaya direnme *Lagün Döngüsü'nün* karakteristiğidir. Aynı zamanda yöntemsel çerçeveye de direnir. Metnin sohbet niteliğindeki doğası, açıkça dramatize edilen projenin ani dönüşler almasına neden olur. Çalışmanın gelişen doğası, çoğulluk ve melezlik izlenimini güçlendiren görsel medyanın çeşitliliği ile birleştirilir. *Lagün Döngüsü'nün* basılı versiyonunun okuyucusu ve enstalasyonun ziyaretçisi sergiyi dolaşırken yönünü biraz şaşırması

hissedebilir. Bu, içerdiği haritaların zenginliği göz önüne alındığında bir ikilem içerir (Manolescu, 2021). Bu çalışmanın bazı kısımlarını performanslar ve manifestolar eşliğinde farklı müzelerde sergilenmesine izin veren sanatçılar, yerel çevre sorunlarını uluslararası topluluğun dikkatine sunmayı başarmışlardır (Schröder, 2020).

Harrisonlar, Portland Oregon'daki Reed College'ın Douglas F. Cooley Memorial Sanat Galerisi'nde 1993 tarihinde *Yılanlı Kafes*'i (Görsel 10) sergilemişlerdir. Sanat eseri, büyük haritalar, slayt projeksiyonları ve Kuzey Amerika yağmur ormanlarının trajik durumu hakkında üç anlatı öyküsünden oluşan bir multimedya enstalasyonundan oluşmaktadır. Eski ormanın yaklaşık yüzde 95'inin yok edilmesi, tahminen 75 bin mil uzunluğunda hasarlı dere ve nehir yatağı bırakılmış olması sanatçıların odağına aldıkları sorun olmuştur. Çalışma, incelenen sistemlerin sağlığı hakkında genel olarak neyin anlaşıldığını araştırmıştır. Koşulları, değerleri, zorlukları ve ileriye dönük bir vizyon ortaya koyan sanatçılar, mecazi bir figür/zemin anlatısı geliştirmişlerdir (Collins R. G. Ve Collins T., 2012; The Harrison Studio, t.y.-b).

Görsel 10. Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison, *Yılanlı Kafes* sergisinin bir kısmını oluşturan fotoğraflar (Harrison, N. ve Harrison, H. M., 2016, s. 117-118)

Sonuç

Sanat, mevcut duruma meydan okumak ve yeni gerçeklikler ortaya koymak için birçok defa kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, sanatsal uygulamalar birlik ve dayanışmayı harekete geçirirken fikirleri daha geniş topluluğa iletmekte ve bir farkındalık yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Sanatsal uygulamaların ortaya koyduğu anlatıların, izleyicilerin politik davranmalarına, düşüncelerine ve dünyayı anlama biçimlerini değiştirmelerine yardım edebileceği görülmektedir. Ekolojik sürdürülebilirlik meselesine bir kısım sanatçının eğilmesi, yeni anlatıların ortaya konulmasını sağlarken gelecekte ortaya çıkması muhtemel durumların somutlaştırılmasında önemli bir yol olduğu gözler önüne serilmektedir.

Tüm insanlığı ilgilendiren ekolojik bozulma problemini uluslararası çapta ele alan Newton Harrison ve Helen Mayer Harrison çifti, ortaya koydukları çalışmalar ve geliştirmiş oldukları geniş ölçekli projelerle sorunu hem görsel sanatların türlerini hem de metni kullanarak ortaya koymuşlardır. Sanat temelli bir vizyonla ele alınan ekolojik sürdürülebilirlik problemi sanatçıların bazı çalışmalarında mevcut ve gelecek öngörüsünün ne olacağı konusunda sürdürülebilirliğe yönelik birtakım çözümler sunarak toplumu bilgilendirirken bir kısım çalışmaları da süreç ve deneyim ekseninde tasarlanarak sürdürülebilirliğin bizzat deneyimlendiği canlı bir organizmaya dönüştürmüşlerdir.

Ekolojik sürdürülebilirlik kapsamında, sanatçıların dış gerçeklik ile bağ kurmaları, sürdürülebilir bir geleceğin nasıl olabileceğine dair cesur vizyonlar üretebilme potansiyelini içerisinde barındırmaktadır. Sanatçıların ortaya koydukları çalışmalar incelendiğinde geçmiş, şimdi ve geleceğe dair tahayyüllerin ve olası felaket durumlarının somutlaştırılıp gösterilmesi, bir farkındalığın oluşturulmaya çalışılması mevcut duruma yönelik sanatsal perspektiften birtakım önerilerin ortaya konulması bakımından değerlidir.

Sera Britanya, Lagün Döngüsü, Yılanlı Kafes isimli çalışmaları, ekolojik sürdürülebilirliği odaklarına alarak kapsamlı bir bakış açısıyla izleyiciyi mevcut ve olası senaryolarla yüz yüze getirirken, *Dünyayı Yaratmak, Hayatta Kalma Parçaları* isimli çalışmaları sürdürülebilirlik fikri ile süreçsel ve deneyimsel bir yön kazanarak, sanat ve sürdürülebilirliğin bir araya gelerek deneyimlenebildiği ilişkisel bir alana dönüşmüştür.

Sanatçılar bu çalışma ve projeleri ile ekolojik sürdürülebilirlik konusuna yaratıcı çözümler oluşturmuşlardır. Sanatsal çalışma ve projeleri eşit derecede politik veya pedagojik eğilimli olmasa da ekolojik bozulma sorununa yönelik çözümler üretilmesine katkıda bulunarak doğaçlama, buluş ve sanatsal sorgulamanın nasıl yararlı olabileceğinin bir göstergesi haline gelmiştir.

Kaynakça

- Ballard, S. ve Linden, L. (2019). Spiral Jetty, geoaesthetics, and art, writing on Anthropocene. *The Anthropocene Review*, 6 (1-2), ss. 142-161.
- Beuys, J. (1982). *Joseph Beuys digging a hole/planting tree (a part of 7000 oaks)* [Fotoğraf]. Documenta 7-Kassel. <https://www.awatrees.com/2019/12/06/joseph-beuys-the-art-of-arboriculture/>
- Birleşmiş Milletler. (1987, 08 04). *Development and International economic co-operation: environment, Report of the World Commission on Environment and Development : note / by the Secretary-General*. Erişim tarihi: 07 26, 2023. <https://digitallibrary.un.org/record/139811>
- Burnham, J. (1968, September). *Systems esthetics*, ARTFORUM. Erişim tarihi: 08.03.2023. <https://www.artforum.com/print/196807/systems-esthetics-32466>
- Byers, R. (2008). *Green museums & green exhibits: Communicating sustainability through content & design* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Oregon Üniversitesi.
- Christensen-Scheel, B. (2020). Eco-art and awareness: Sustainability through artistic research. K. Bergaust, R. Smite ve D. Silina (Ed.), *Oslojord ecologies: Artistic research on environmental and social sustainability* içinde (s. 25-35). RIXC ve OsloMet.
- Clammer, J. (2014). Art and the arts of sustainability. *Social Alternatives*, 33(3), ss. 65-70.

- Collins, R. G. ve Collins, T. (2012). Art and living things: The ethical, aesthetic impulse. E. Brady ve P. Phemister (Ed.), *Transformative values: human-environment relations in theory and practice* içinde (s. 121-133). Springer.
- Cooke, L. (t.y.). 7000 Oaks. Erişim Tarihi: 24.07.2023. <http://web.mit.edu/allanmc/www/cookebeuys.pdf>
- Curtis, D. J., Reid, N. ve Reeve, I. (2014). Towards ecological sustainability: Observations on the role of the arts. *S.A.P.I.E.N.S*, 7(1), ss. 1-15.
- Demos, T. J. (2009). The Politics of Sustainability: Art and ecology. F. Manacorda (Ed.), *Radical nature: Art and architecture for a changing planet 1969-2009* içinde (s. 16-30.). Barbican Art Gallery.
- Dieleman, H. (2008). Sustainability, art and reflexivity: Why artists and designers may become key change agents in why artists and designers may become key change sustainability agents in sustainability. S. Kagan ve V. Kirchberg (Ed.), *Sustainability: A new frontier for the arts and cultures* içinde (s. 1-26). Verlag für Akademische Schriften.
- Dieleman, H. (2016). Arts-based education for an enchanting, embodied and transdisciplinary sustainability. *Artizein: Arts & Teaching Journal*, 2(2), ss. 1-16.
- Douglas, A. ve Fremantle, C. (2023). "Thinking with" the Harrisons: What does now demand? *FIELD A journal of socially-engaged art criticism*, 23. Erişim tarihi: 24.08.2023. <https://field-journal.com/issue-23/thinking-with-the-harrisons-what-does-now-demand>
- Fremantle, C., Douglas, A. ve Pritchard, D. (2020). In the time of art with policy: the practice of Helen Mayer Harrison and Newton Harrison alongside global environmental policy since the 1970s. C. Cartiere ve L. Tan (Ed.). *The Routledge companion to art in the public realm* içinde (s. 300-314). Routledge.
- Gabrys, J. ve Yusoff, K. (2012). Arts, sciences and climate change: Practices and politics at the threshold, *Science as Culture*, 21(1), ss. 1-24.
- Grande, J. K. (2012). Newton & Helen Mayer Harrison: How big is here?, *Espace Sculpture*, 101, ss. 26-27.
- Harrison, N. ve Harrison, H. M. (1969-1970-1972-1990). *Making Earth* [Fotoğraf]. Pepper Canyon Açık hava Stüdyosu, Houston Çağdaş Sanatlar Müzesi.
- Harrison, N. ve Harrison, H. M. (1971-2015). *Survival Piece I Air, Earth, Water, Interface: Annual Hog Posture Mix* [Enstelasyon]. Boston Güzel Sanatlar Müzesi, Los Angeles Çağdaş Sanat Müzesi.
- Harrison, N. ve Harrison, H. M. (1971). *Survival Piece II Notations on the Ecosystem of the Western Saltworks with the Inclusion of Brine Shrimp* [Enstelasyon]. Los Angeles County Sanat Müzesi.
- Harrison, N. ve Harrison, H. M. (1971-1972). *Survival Piece III Portable Fish Farm* [Enstelasyon]. Hayward Galeri, Güzel Sanatlar Sarayı-Brüksel.
- Harrison, N. ve Harrison, H. M. (1974-78). *The Lagoon Cycle: The First Lagoon (The Lagoon at Upouveli)* [Fotoğraf]. Herbert F. Johnson Sanat Müzesi. Erişim Tarihi: 19.07.2023. <https://www.theharrisonstudio.net/the-lagoon-cycle-1974-1984-2>
- Harrison, N. ve Harrison, H. M. (1974-78). *The Lagoon Cycle: The Fourth Lagoon (On Mixing, Mapping, and Territory)* [Harita-Çizim]. Herbert F. Johnson Sanat Müzesi. Erişim Tarihi: 15.07.2023. <https://field-journal.com/issue-23/helen-mayer-harrison-and-newton-harrison-meditations-on-climate-change>
- Harrison, N. ve Harrison, H. M. (1993-1994). *Serpentine Lattice* [Enstelasyon]. Douglas F. Cooley Anı Sanat Galerisi-ABD/Schweisfurth Vakfı-Münih.
- Harrison, N. ve Harrison, H. M. (2008-2009) *Greenhouse Britain* [Enstelasyon]. City hall/Centre for Contemporary Art/the Natural World-İngiltere, Kala Sanat Galerisi, ABD. Erişim Tarihi: 09.08.2023. <https://feldmangallery.com/exhibition/269b-global-warming-greenhouse-britain-harrisons-january-10-february-7-2009>
- Harrison, H. M. ve Harrison N. (2016). *The time of force majore: After 45 years counterforce is on the horizon*, Prestel.

- Jänicke, M. ve Jacob, K. (2006). *Environmental governance in global perspective, new approaches to ecological modernisation*. Freie Universität publication.
- Kagan, S. (2014). *The practice of ecological art*. Erişim tarihi: 07 23, 2023. <https://www.semanticscholar.org/paper/The-practice-of-ecological-art-Kagan/b4ece908eb4ac71c2aa82be8982f9e4f2bb9b77e>
- MacDonald, S. (1985, Ekim). *Helen Mayer Harrison ve Newton Harrison*. Erişim tarihi: 25.07.2023. <https://www.artforum.com/print/reviews/198508/helen-mayer-harrison-and-newton-harrison-63244>
- Manolescu, M. (2021). Imagining the lagoon in Helen Mayer Harrison and Newton Harrison's 'The lagoon cycle'. *Recherches Anglaises et Nord Americaines*, 54, ss. 113-131.
- Manolescu, M. (2023). "Proposals for change": Art, ecology and intermediation in Helen Mayer Harrison and Newton Harrison's The Lagoon Cycle, breathing space for the Sava River and endangered meadows of Europe, *European Journal of American Studies (Online)*, 18(2) Erişim tarihi: 15.11.2023. <https://journals.openedition.org/ejas/19739>
- Margolin, V. (2006). Reflections on Art and Sustainability. S. Smith (Ed.). *Beyond green: Toward a sustainable art* içinde (s. 20-29). David and Alfred Smart Museum of Art, University of Chicago, and Independent Curators International (iCI).
- Marks, M., Chandler, L. ve Baldwin, C. (2016). Re-imagining the environment: using an environmental art festival to encourage pro-environmental behaviour and a sense of place. *Local Environment*, 21(3), ss. 310-329.
- Merchant, C. (2022). *Doğanın ölümü: Kadınlar, ekoloji ve bilimsel devrim* (B. Tanrısever Çev.). Otonom yayıncılık.
- Moon, K. (2019). *The Harrisons: Various small fires*. Erişim tarihi: 22.08.2023 <https://www.artforum.com/print/reviews/201908/the-harrisons-80870>
- Naess, A. (2022). Sığ ve derin: Ekoloji hareketinde açılımlar. A. Artun (Ed.). *Sanat ve ekoloji: Sanat/Yaşam/Üretim* içinde (s. 67-75). İletişim Yayınları.
- Ryan, A. L. (2007). Art + Ecology: The land reclamation work of artists Robert Smithson, Robert Morris, Helen Mayer Harrison, and Newton Harrison. *Environmental Philosophy*, 4(1/2), ss. 95-116.
- Ryan, A. L. (2008). Greenhouse Britain: Creating a context. *Places*, 20(3), ss. 76-78.
- Ryan, A. L. (2015). *Performing agriculture: The "Survival Pieces" of artists Helen and Newton Harrison*. association for environmental studies and sciences conference. Erişim tarihi: 06.10.2023. https://www.researchgate.net/publication/291559175_Performing_agriculture_The_Survival_Pieces_of_artists_Helen_and_Newton_Harrison
- Sanz, T. ve Rodriguez-Labajosa, B. (2021). Does artistic activism change anything? Strategic and transformative effects of arts in anti-coal struggles in Oakland, CA. *Geoforum*, 122, ss. 41-54.
- Schröder, A. (2020). The integrative potentials of arts-based research fort he Study of culture: A reflection on The Lagoon Cycle by Helen Mayer Harrison and Newton Harrison. D. Bachmann, Medick, J. Kugele ve A. Nünning (Ed.). *Futures of the study culture: Interdisciplinary perspectives, global challenges* içinde (s. 169-181). De Gruyter.
- Shanken, E. (2023). Helen and Newton Harrison: Tipping the Scales: The Harrisons and the Force Majeure. *Leonardo*, 56(3), ss. 310-311.
- Sizonenko, T. (2023). Helen Mayer Harrison and Newton Harrison: Meditations on climate change. *FIELD A Journal of Social-Engaged Art Criticism*, 23, Erişim tarihi: 15.08.2023. <https://field-journal.com/issue-23/helen-mayer-harrison-and-newton-harrison-meditations-on-climate-change>
- Smith, S. (2006). Beyond Green. S. Smith (Ed.). *Beyond green: Toward a sustainable art* içinde (s. 12-19). David and Alfred Smart Museum of Art, University of Chicago, and Independent Curators International (iCI).

- Smithson, R. (1973). *Bingham Copper Mining Pit-Utah/Reclamation Project*. [Çizim]. Erişim tarihi: 23.08.2023 <https://holtsmithsonfoundation.org/bingham-copper-mining-pit-utah-reclamation-project>
- The Harrisons Studio (t.y.-a). *The Lagoon Cycle*. Erişim tarihi: 13.08.2023. <https://www.theharrisonstudio.net/the-lagoon-cycle-1974-1984-2>
- The Harrisons Studio (t.y.-b). *Serpentine lattice*. Erişim tarihi: 17.08.2023. <https://www.theharrisonstudio.net/serpentine-lattice#:~:text=WHERE%20IT%20CAN%20BE%20SEEN,IS%20NOT%20A%20FOREST%20FLOOR.&text=Installation,.,Pacific%20Coast%20Temperate%20Rain%20Forest>
- The Harrisons Studio (t.y.-c). *Shrimp farm, Survival piece #2*. Erişim tarihi: 19.08.2023. <https://www.theharrisonstudio.net/shrimp-farm-survival-piece-2>
- The Harrisons Studio (t.y.-d). *Hog pasture: Survival piece #1*. Erişim tarihi: 19.11.2023. <https://www.theharrisonstudio.net/hog-pasture-survival-piece-1-1970-71>
- The Harrisons Studio (t.y.-e). *Portable orchard, Survival piece #3*, Erişim tarihi: 19.11.2023. <https://www.theharrisonstudio.net/portable-orchard-1972-73>
- Wallen, R. (2012). Ecological art: A call for visionary intervention in a time of crisis. *LEONARDO*, 45(3), ss. 234-242.
- Whitelaw, M. (1998). 1968/1998: Rethinking a systems aesthetic. *ANAT Newsletter*. Erişim tarihi: 18.11.2023. <https://mtchl.net/1968-1998-rethinking-systems-aesthetic/>